

VAAZ VE İRŞAT HİZMETLERİNDE USUL/YÖNTEM

Dr. Muhlis AKAR | Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

Insanları iyiliğe çağırıp kötülükten sakındırmak dinî bir görev olduğundan (Â-i İmran, 3/104, 110; Tevbe, 9/71.) İslamiyet'te vaaz ve irşadın önemi büyüktür. Bu önemli görevi icra ederken usul ve yöntem de çok önemlidir. Çünkü kurulacak olumsuz bir cümleyle insanların hayatları altüst olabilir. Bu bakımdan vaaz ve irşat hizmetlerinde ne söylediğimiz kadar neyi, nasıl ve ne zaman söylediğimiz ve neye dayanarak söylediğimiz de önem arz eder. Din hizmetinde bulunan din gönüllülerimizin bu vazifeyi icra ederken sahip olmaları gereken bazı nitelikler ve takip etmeleri gereken kimi usul ve yöntemler vardır.

Mesleğin gerektirdiği ilmî donanımına sahip olmak

Vaaz ve irşat faaliyetlerinde bulunacak kişilerin mesleğin gerektirdiği ilmî birikime sahip olmaları gerekir. Bu bilgi genel mesleki bilginin yanı sıra irşat yapılacak özel alanla ilgili güncel, aktüel ve uzmanlık gerektiren bilgiyi de kapsamaktadır. Zira yeterli bilgiye sahip olmadan dinî konularda hüküm vermek ve beyanda bulunmak ağır bir sorumluluğu beraberinde getirmektedir. (bk. A'raf, 7/33; İsrâ, 17/36; Nahl, 16/43.)

Konuya hâkim olmak

Etkili bir konuşma iyi bir hazırlığın ürünüdür. Konuşma âdeta bir seyahate benzer. Seyahate çıkacak kişi bir yolculuk planı yaptığı gibi, vaaz ve irşat faaliyetlerinde bulunacak kişi de konuşmasını önceden planlamalı, nereden başlayıp nereye varacağını ve ne gibi mesajlar vereceğini belirlemelidir. Aksi takdirde konuşmasına nereden başlayacağını, nereye varaca-

ğını bilmeden söze başlayan hatip konuyu dağıtacak, vermek istediği mesajı veremeyecektir.

Niyeti halis, hedefi Allah rızası olmalı

Müslümanların ibadet ve davranışlarının Allah katındaki temel değerlendirme kriteri niyet ve ih-

Sabır olmadan başarı olmaz. Her alanda olduğu gibi vaaz ve irşat hizmetlerinde de din gönüllüsü sabır yüklenmeli, muhatap kitleden gelecek ölçüsüz tavır ve davranışlara karşı sabırlı davranarak başarıya kilitlenmelidir. Zira bu kutsal vazifeyi icra edenler zaman zaman sabırlarını zorlayacak yanlış söz ve davranışlara muhatap olabilirler.

lastır. İhlas, inanç, ibadet ve eylemlerimizde samimi olmak, her işimizi yalnızca Allah için yapmaktır. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) bir hadislerinde, "Din, samimiyettir." (Müslim, İman, 95.) buyurmuşlardır. Din gönüllüsü de vaaz ve irşat hizmetlerini ihlas eksenli yapmalı, hizmetlerinde Allah'ın rızasını esas almalı, "Acaba nasıl konuşsam, nasıl davranırsam Allah beni beğenir, benden razı olur?" dü-

şüncesiyle hareket etmeli; riya ve gösterişten sakınmalı, nefsinin ön plana çıkarmamalı; dikkatini ilahî mesaja yoğunlaştırmalıdır. Aynı şekilde şehvet, şöhret ve servet tuzağına karşı dikkatli olmalı, değerlerinden taviz vermemeli, meşru olmayan dünyevi tekliflere karşı Hz. Peygamber gibi, "Değil ki yaptığımız bu teklifleri kabul etmek, güneşi sağ elime, ayı sol elime verseniz yine de ben bu davadan vazgeçmem." diyebilmelidir. Vaaz ve irşat hizmetlerinde bütün peygamberlerin Kur'an'da ortak ifadesi olan, "Buna karşılık sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak âlemlerin Rabbi olan Allah'a aittir." (Şuara, 26/109.) prensibine bağlı kalmalıdır.

Hâl ehli olmak

Hâl ehli olarak inandığı ve yaşadığı dini anlatmak peygamberlerin tebliğdeki en önemli metotlarından biridir. Zira etkili anlatım, ilahî mesajın anlatan tarafından bizzat içselleştirilip yaşanmasıyla olur. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.), yüce Allah'tan gelen ilahî vahyi kul olarak herkesten önce kendisi inanıp tatbik eder, rasul sıfatıyla da insanlara tebliğ ederdi. Bir ayet-i kerimede bu durum şöyle haber verilmektedir: "Peygamber kendisine indirilene inandı, müminler de inandılar." (Bakara, 2/285.) Yine; "Öyle ise emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Beraberindeki tövbe edenler de dosdoğru olsunlar." (Hud, 11/112.) "(Ey Muhammed!) Bundan dolayı sen çağrıya devam et ve emrolunduğun gibi dosdoğru ol." (Şûra, 42/15.) ayetinde Hz. Peygambere ve müminlere yüce Allah'ın emrettiği şekilde hayatlarının bütün alanlarında dosdoğru olmalarının emredilmesi, vaaz

ve irşat faaliyetlerinde bulunacak kişilerin yaşantılarının sözleriyle bütünleşmesi konusunda önemli mesajlar vermektedir. Nitekim geçmişte sözlü irşat faaliyetlerinin yapılamadığı dönemlerde hâl ehli olan insanların yaşam tarzları tebliğ fonksiyonunu icra etmiş, birçok insanın hidayetüne vesile olmuştur.

Vaaz ve irşat hizmetlerinde bulunan din gönüllüsü de, insanları davet ettiği prensiplere kendisi içtenlikle inanır ve inancını salih amele, güzel ahlaka dönüştürürse yaptığı hizmetin olumlu etkileri muhatapların üzerinde görülür. Kur'an-ı Kerim'de davet ehlinin bu özelliklerini anlatan ayette de; insanları "Allah'a çağırın, salih amel işleyen ve 'Kuşkusuz ben Müslümanlardayım!' diyenden daha güzel sözlü kimdir?" (Fussilet, 41/33.) buyrulur insanları hakka davet edenlerin salih amel sahibi olmaları gerektiği önemle vurgulanmaktadır.

Anlattığı hakikatleri hayatlarında uygulamayanlar ise yüce Allah tarafından uyarılmaktadır: "Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz, Allah katında büyük bir gazaba sebeptir." (Saff, 61/2-3.) "Siz Kitabı okuyup durduğunuz hâlde, kendinizi unutup başkalarına iyiliği mi emrediyorsunuz? (Yaptığının çirkinliğini) anlamıyor musunuz?" (Bakara, 2/44.)

Tabiinin önde gelen âlimlerinden Süfyani Sevri de bu prensibe şöyle dikkat çekmiştir, "Söz kabul edilmez amel olmayınca; amel kabul edilmez ihlas olmayınca; ihlas da kabul edilmez Kur'an ve sünnete uygun olmayınca."

O hâlde bu ulvi görevi yapanlar tıpkı Rasulüallah gibi hâl ehli ol-

malı, ahlaki, yaşantısı, davranışı Kur'an'a uymalı; işe kendisinden ve ailesinden başlamalı, eylem ve söylemleri bütünlük arz etmeli, ameli, sözünden daha önde olmalıdır.

Dürüst, emin ve güvenilir olmak

Peygamberlerde bulunan beş niteликтen biri de "emanet"tir. Peygamberler gönderildikleri toplumlara, "Şüphesiz ben size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim." (Şuara, 26/107.) demişlerdir. Bu sıfat, peygamberlerin emin ve güvenilir olduklarını ifade eder. Nitekim Sevgili Peygamberimiz daha peygamber olarak gönderilmeden önce Mekke müşrikleri tarafından "el-emîn" (dürüst/güvenilir Muhammed) olarak tanınmıştı. Mekkeliler onu bu unvanıyla tanırlardı. Dolayısıyla günümüz mürşitleri de etkili ve verimli hizmetler icra edebilmek için dürüst, emin ve güvenilir olmalı; din adamına olan güveni korumalı, emniyet ve güveni yok edici her türlü olumsuz söz, tutum ve davranıştan sakınmalıdır. Unutulmamalıdır ki insanlar nezdinde güven kaybına uğrayanlar mesajlarını topluma asla kabul ettiremezler.

Muhatapları tanımak

Din gönüllüsü, hitap ettiği kitlenin psikolojik ve sosyolojik özelliklerini, maddi ve manevi problemlerini bilirse hizmetinde başarılı olur. Zira teşhis tedavinin yarısıdır. Doktor nasıl ki hastasını muayene edip hastalığını teşhis ettikten sonra tedavi yöntemine başvuruyorsa, din gönüllüsü de benzeri bir yöntemi uygulamalıdır. Önce "hedef kitleyi" psikolojik ve sosyolojik yönlerden iyice tanımalı, problemlerini teşhis etmeli, ihtiyaçlarını belirlemeli, örf ve âdetlerini, ortak

dertlerini, beklentilerini öğrenmeli; böylece gerekli ön hazırlık çalışmasını yaptıktan sonra vaaz ve irşat faaliyetine başlamalıdır. Aynı şekilde muhataplarla ortak noktaları bulmak, onların ihtiyaç ve beklentilerine cevap verecek şekilde konuşmasını planlamak da vaaz ve irşat hizmetlerinde verimliliği sağlayacaktır.

Anlayacakları seviyeden hitap etmek, anlaşılır olmak

İnsanlarla sağlıklı iletişim kurmada sözün önemi büyüktür. Peygamberler, elçi olarak gönderildikleri toplumların dili ile konuşmuşlar, onlarla sağlıklı iletişim kurarak ilahî mesajı kendilerine en güzel şekilde ulaştırmışlardır. Vaaz ve irşadın başarısı da muhataplara anlayacakları seviyeden hitap etmeye bağlıdır. Zira güncellikten uzak, doyurucu olmayan ve "gönül" derinliğinden yoksun konuşmalar muhataplar üzerinde olumlu etki yapamaz. Bu yüzden din gönüllüsü nerede ne söyleyeceğini bilmeli, ihtiyaç ölçüsünce konuşmalı, herkese anlayacağı dille hitap etmelidir. Allah Rasulü'nün: "İnsanlara akılları ölçüsünce (anlayacakları şekilde) konuşun." buyruğunu kendine ilke edinmelidir. Söz söylerken muhatap kitlenin psikolojik durumlarını dikkate almalı; din adına vereceği mesajların nasıl algılanacağını ve ne tür sonuçlara yol açabileceğini öngörebilmelidir. Sözlerinin doğru anlaşılıp anlaşılmadığını test etmek için geri bildirim almalı, bu konuda sözel olmayan ipuçlarını da dikkate alarak muhatap kitlenin duygu ve düşüncelerini anlamaya çalışmalıdır. Hitap tarzında sürekli olarak "sen" veya "siz" dili yerine, "ben" veya "biz" dilini kullanmalıdır. Mesela "Yüce Allah sana, size... emre-

diyor.” ya da “Sizi... nehyediyor.” yerine, “Yüce Allah bu ayet-i kerimede biz kullarına emrediyor, bize farz kılıyor.”, “Biz kullarına yasaklıyor, haram kılıyor.” gibi hatibin kendi nefisini de işin içine katarak kuracağı cümleler daha etkili olacak, mesajın genelleşmesine ve alınganlık gösterilmeden herkesin kendi payına düşeni almasına vesile olacaktır. Nitekim geçmişte İslam âlimlerinin hitaplarında bu hassasiyeti görüyoruz. Okunan hutbelerde “Size ve günahkâr nefsimi Allah’a karşı gelmekten sakınmayı (takvayı) ve O’na itaat etmeyi tavsiye ediyorum.” gibi ifadeler hatipler için güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Yapılan konuşmanın ilgiyle dinlenilmesi ve verilen mesajın doğru anlaşılması için doğru bilginin duyguyla birlikte verilmesi de önem arz eder. Zira duygularını sahipsiz bilgiyle yoğurarak konuşmasına katan bir hatibin gönülünden ve beyninden dinleyicilerin gönlüne ve beynine giden manevi bir yol olur. Gönülden gönüle giden yolda sevgi, beyinden beyine giden yolda mantık vardır. Böylece konuşmacı ile dinleyiciler arasında sevgi ve mantığa dayanan bir dostluk köprüsü kurulmuş olur. Bu ise hatibin konuşmasının hedef kitle üzerindeki etkisini artırır.

Hikmet ve güzel öğütlerle konuşmak

Vaaz ve irşat hizmetlerinde insanların anlayacakları seviyeden konuşmak elbette önemlidir. Ancak söylenecek sözün, verilecek mesajın insanların hayatında farkındalık oluşturacak şekilde hikmet yüklü olması daha da önemlidir. Yüce Rabbimiz Kur’an-ı Kerim’inde; “Ey Muhammed! Rabb’inin

yoluna, hikmetle, güzel öğütlerle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et. Şüphesiz senin Rabb’in kendi yolundan sapanları en iyi bilendir. O, doğru yolda olanları da en iyi bilendir.” (Nahl, 16/125.) buyurarak, tebliğ ve irşat hizmetlerinin hikmet ve güzel öğütlerle yapılması gerektiğini hatırlatmaktadır.

Bu nedenle vaaz ve irşat hizmetini icra edecek kişiler; anlatırken düşündürmeli, düşündürürken sevdirmeli, sevdiren İslam’ın yüce pınarından insanlara kana kana içirmelidirler. Ayrıca bu vazifeyi icra ederken söylenen sözler, verilen mesajlar cemaati ilgilendirmeli, herhangi bir problemine çözüm olmalı, dindarlığının gelişmesine katkı sağlamalıdır.

Merhametli, tatlı dilli ve güler yüzlü olmak

Din gönüllüleri işlerinin gereği olarak insanların hem mutlu hem de üzüntülü günlerinde onlarla beraber olmaktadırlar. Nikâh, düğün, doğum gibi mutlu anlarında insanların sevinçlerini paylaşırken güler yüzlü ve tatlı dilli olmak; yaşlılık, hastalık, kaza, afet, musibet ve ölüm gibi acılı zamanlarında ise şefkatle muamele etmek ve tatlı dilli olmak verimli bir din hizmeti için önem arz eder. Bu nedenle din hizmeti verenler, yüce Kur’an’ın: “Andolsun, size kendi içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya düşmeniz ona çok ağır gelir. O size çok düşkün, müminlere karşı da çok şefkatli ve merhametlidir.” (Tevbe, 9/128.) “Allah’ın rahmeti sayesinde sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi.” (Âl-i İmran, 3/159.) ayetlerinde bildirilen Hz. Peygam-

ber’in ahlakını örnek edinmeli, insanlara yumuşak davranmalıdır. Yine Yüce Allah’ın Hz. Musa’yı Firavun’a gönderirken, “Firavun’a gidin. Çünkü o azmıştır. Ona yumuşak söz söyleyin. Belki öğüt alır yahut korkar.” (Tâhâ, 20/44.) buyurduğu gibi, “kavl-i leyin” (hoş ve yumuşak söz) ile konuşmalı, tatlı dilli olmalı; asla şahsiyetleri rencide edici, gönül kırıcı olmamalıdır.

Yunus Emre iletişiminde tatlı dil ve yumuşak sözün bu önemine şöyle dikkat çeker: “Söz ola kese savaşı / Söz ola kestire başı / Söz ola âğülu aş / Yağ ile bal ide bir söz.” Halk arasında da, “Dil yarısı kılıç yarısından daha ağırdır.” denilir. Zira kılıç yarısı bir süre sonra iyileşebilir ama bazen sözle açılan yaralar iyileşmez, ebedî âleme intikal eder. Bazen yıkıcı ve kırıcı bir söz insanların ölüme bile götürebilir. Buna karşılık, anlayış, sevgi ve şefkat yüklü bir söz hayata âdeta küsmüş kimi insanları hayata yeniden bağlar. Bu yüzden din gönüllüsü, vaaz ve irşat faaliyetinde bulunurken tatlı dilli olmalı, yanlış anlaşılmalara ve huzursuzluklara sebebiyet verebilecek üslup ve sert söylemlerden kaçınmalıdır.

Diğer yandan vaaz ve irşat hizmetlerinde bir konuşmacının başarısını olumlu yönden etkileyen en önemli hususlardan biri de güler yüzlü olmaktır. Zira tebessüm, muhataplara karşı sevgi, saygı ve sempati duymanın bir göstergesidir. Dinleyicilere karşı asık surat, çatık kaş ve kırıcı sözlerle hitap edenlerin başarı şansı azdır. Eğer konuşmacı muhataplarına karşı asık surat ve çatık kaşla bakarak hitap ederse, onlarda da doğal olarak aynı tepki oluşur ki, bu da sağlıklı iletişime engel olur. Hani anlatılır ya, eski zamanlarda

insanlar iki ayrı tezgâhta yan yana satış yaparlarmış. İşte bu tezgâhlar da satış yapan satıcının biri bal diğeri ise sirke satar. Bal satışı yapan kişi tezgâhın başında suratı asık bir şekilde durur. Sirke satıcısı ise güler yüzle müşterilerini karşılar. Bu iki tezgâhtan alışveriş yapmaya gelenler, sirke alıp bal almadan giderler. Canı iyice sıkılan bal satıcısı bunun nedenini işin ehli bir tüccara sorar. O da satıcının hiç gülme-yen suratına bakıp: "Evlad, Sen bal satıyorsun ama yüzün sirke satıyor, komşun ise sirke satıyor ama yüzü bal satıyor, tabii ki sana müşteri gelmez!" der.

Mütevazı olmak, insanlara değer vermek

Maalesef bazı insanlar kimseyi yanlarına yaklaştırmaz; insanları görmezlikten, duymazlıktan gelir, bir selamı, bir tebessümü bile çok görürler. Kibir ve gururları insanlarla sağlıklı iletişim kurmalarına engel olur. Sosyolojik rolleri gerçek kişiliklerinin önüne geçer. Bu tür tutum ve davranışlar ise insanlar arasında sevgi ve saygıyı yok ettiği gibi iş ve hizmetlerde de verimliliği olumsuz yönde etkiler.

Bu bakımdan bizler din gönüllüleri olarak rengi, dili, sosyal statüsü ne olursa olsun, insana insan olduğu için değer vermek, insanca muamele etmek durumundayız. Her konuda olduğu gibi, bu konuda da sevgili Peygamberimiz'i kendimize rehber edinmeliyiz. Zira vaaz ve irşat hizmetlerini yürüten kişi, peygamberin misyonunu yüklenmiş kişidir. Hz. Peygamber farklı kesimlere karşı büyük bir tevazu içinde bulunur, aralarında ayırım yapmaz, hiç kimseyi hakir görmezdi. Herkese değer verir, zaman ayı-

rır, gönüllerini alırdı. Bir defasında karşısında titreyen birini görünce, "Sakin ol, titreme, ben bir kral değilim! (Güneşte) kurutulmuş et yiyen bir kadının oğluyum." (İbn Mâce, Et'ime, 30; Halebî, es-Siretü'l-Halebiyye, III, 43.) diyerek onu rahatlatmıştı. Hayatının en görkemli sahnesinde dahi kibre kapılmayarak tevazudan ayrılmayan Allah Rasulü bu davranışıyla insanlık dersi vermiş, ashabına da aynı tavrı sergilemeleri gerektiğini bildirmişti.

Şüphesiz vaaz ve irşat hizmetlerini yürüten din gönüllülerinin de alçakgönüllü olmaları, hiçbir ayırım yapmadan insanlara insanca muamele etmeleri, anlayacakları seviyeden konuşmaları hizmetlerinde verimliliği artıracaktır. Aksi takdirde söz ve tavırlarıyla insanlara karşı büyüklük taslayan, konuşurken yüzlerine bakmayan ve kibirli davrananların din adına yapacakları hizmetlerde başarılı olmaları mümkün değildir. Zira kibir ve gururları yüce Allah sevmediği gibi (Nahl, 16/23; Kasas, 28/76.) insanlar da sevmez ve böylelerinin etrafında bir araya gelmez.

Sabır yüklenmek

Sabır olmadan başarı olmaz. Her alanda olduğu gibi vaaz ve irşat hizmetlerinde de din gönüllüsü sabır yüklenmeli, muhatap kitleden gelecek ölçüsüz tavır ve davranışlara karşı sabırlı davranarak başarıya kilitlenmelidir. Zira bu kutsal vazifeyi icra edenler zaman zaman sabırlarını zorlayacak yanlış söz ve davranışlara muhatap olabilirler. Bu gibi durumlarda yapılması gereken şey kişileri hedef almamak, şahsiyetleri rencide edip onları çevresinden uzaklaştırmamak; yanlış söz ve davranışları uygun bir üslupla dü-

zeltmektir. Kur'an'ın bize öğrettiği metod budur. (Lokman, 31/17.)

Uygun zaman ve mekânı gözetmek

Söz, gerektiği yerde ve uygun zamanda söylenirse etkili olur. Susulacak yerde konuşmak, konuşulacak yerde susmak irşat metoduyla bağdaşmaz. Sevgili Peygamberimizin vaaz konusunda insanlara bıkıcılık gelmemesi için uygun zaman ve mekânı gözettiği dikkate alınırsa, vaaz ve irşat hizmetlerinde zaman ve mekân tayininin önemi daha iyi anlaşılır. Aksi takdirde dünyevi meşguliyetlerin yoğun olduğu veya hastalık, uykusuzluk, olağanüstü durumlar gibi sıkıntılı zamanlarda bu tür faaliyetlerde bulunmak çok verimli olmaz. Bu nedenle vaaz ve irşadın verimli olmasını sağlamak için zaman ve mekân seçimine ve de insanların psikolojilerinin uygun olup olmadığına dikkat etmeli, sevgili Peygamberimizin şu güzel mesajını rehber edinmeliyiz: "Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız, müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz." (Buhari, İlim, 11.)

Farklı inanç ve meşrep mensuplarını hedef almamak

Vaaz ve irşat hizmetlerinde muhatap kitleyle sağlıklı bir iletişim kurmanın ve dolayısıyla verimli olmanın önemli yollarından biri de farklı inanç ve meşrep mensuplarını doğrudan hedef almamak, şahsiyetleri rencide etmemek, günahkâra değil, günaha kızmaktır. Yüce Allah bu konuda bize şu ilkeyi hatırlatıyor; "Onların, Allah'ı bırakıp tapındıklarına sövmeyin, sonra onlar da haddi aşarak, bilgisizce Allah'a söverler..." (En'am, 6/108.)

Bu ayete göre diğer insanların

inançlarına ve kutsal saydıkları değerlere hakaret etmek İslami edep ve ahlakla bağdaşmadığı gibi, İslam'ın izzetine de zarar getirir. Şüphesiz yanlış yolda olanları uyarmak, neyin doğru neyin yanlış olduğunu ortaya koymak gerekli olmakla birlikte; ayete göre, bunu hakaret, sövüp sayma gibi İslam ahlakının edep ve nezaket kurallarıyla bağdaşmayan bir üslupla yapmak caiz değildir. Nitekim ayette hitabın, Hz. Peygamber'e değil de müminlere yöneltilmiş olması bunu gösterir. Çünkü hakaret içeren cümle kurmak Rasulüallah'ın ahlakıyla bağdaşmadığı için ona böyle bir uyarıda bulunulmasına gerek yoktur.

Ayette İslam'ın tebliğ ve davet metoduna da işaret vardır. Buna göre

insanları ikna etmenin yolu saygı ve nezaketten geçer. Hakaret ve aşağılama ise muhatabın düşmanlık duygularını kabartır; inatlaşma, sertleşme ve giderek çatışmaya yol açar.” (bk. Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, II/452-453. Diyanet İşleri Başkanlığı Yay.) Nitekim Hz. Peygamber'in, gördüğü herhangi bir yanlış veya kusuru düzeltirken, doğrudan eylemin faillerini muhatap almayıp, “şöyle, şöyle yapanlara ne oluyor ki...” gibi dolaylı ifadeler kullanması bu konuda en güzel örneklerden biridir.

Şunu da ifade edelim ki camiler; birleştiren, toplayan mekânlardır. Camiye gelen herkesi Rahman'ın misafirleri bilmeli, onları incitmemeli, vaaz ve hutbelerimizle ortak yönlerimizi geliştirerek toplumun

birliğine, beraberliğine ve kardeşliğine katkı sağlamalıyız. Hz. Peygamber'in üslubu olan müjdeleyici, uyarıcı, ümit verici, bilgilendirici, hoşgörülü ve her kesimden insanın anlayacağı açıklıkta bir üslup kullanılmalı; ümit kırıcı, sert, cemaati gerginliğe ve münakaşaya götürecek, onları camiden ve ibadetten uzaklaştıracak bir tarz benimsemekten kaçınılmalıdır.

Konuşmanın sonunda konuyu özetlemek

Özellikle camilerde yapılan vaazlarda cemaat çoğunlukla aynı anda camide bulunmamakta, peyderpey camilere gelmektedir. Bu nedenle konuşmanın sonunda kısa ve anlaşılır bir şekilde konunun özeti vermek mesajın muhataplarca daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. ■